PAPER - 6

MT

2018 .... 1200 **Seat No.**

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - PRELIM - I PAPER - VI

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
१)	अन्तर्जालस्योपयोगः केवलं **मानवहिताय** एव भवतु ।	
२)	आधुनिकः कल्पवृक्षः अस्मभ्यं सर्वविधं **संज्ञापनं** वितरति ।	
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । अन्तर्जाले सांख्यिकीयं ज्ञानं तथा सङ्गणकयन्त्रस्य 'सॉफ्टवेअर' इति कार्यक्रमोऽपि उपलब्धः भवति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । प्राचीनकाले अन्तर्जालमेव ज्ञानकल्पवृक्षः । - **असत्यम्** ।	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	१) पूर्वपदं लिखत । तैश्च - **तैः** + च ।	१/२
	२) उत्तरपदं लिखत । सम्पूर्यतेऽनेन = सम्पूर्यते + **अनेन** ।	१/२
II)	गद्यांशे आगते पर्यायशब्दौ चिनुत ।	१
१)	संवादः - **सम्भाषणम् ।** २) वित्तम् - **धनम् ।**	
III)	चतुर्थपदं लिखत । आविष्कारः : सर्वश्रेष्ठः :: वरः : **ज्ञानवृद्धिकरः ।** कल्पवृक्षः : आधुनिकः :: ग्रन्थाः : **सहस्रशः ।**	१
IV)	गद्यांशे आगते सप्तम्यन्तपदे **प्राचीनकाले, अर्वाचीनकाले, आर्थिकमन्दायने ।**	१
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । भगवता भिक्षवे नूतनचीवराणि दत्तानि यतः **पुरातनचीवराणाम् उपयोजनविषये ज्ञात्वा सः प्रसन्नः ।**	१

II)	कः कं वदति ? **भगवान् बुद्धः भिक्षुं** वदति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । वस्तुवस्तुनः उपयोगः विविधप्रकारैः पुनः पुनः करणीयः । - **योग्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	चतुर्थपदं लिखत । प्राचीनैषा : प्राचीना + एषा :: भवत्येव : **भवति + एव ।**	१
II)	विलोमशब्दौ चिनुत ।	१
१)	क्रयणम् x **विक्रयणम्** । २) उपयोगः x **निरुपयोगः** ।	
III)	मेलनं कुरुत । विशेषणम् विशेष्यम् प्राचीना **कथा ।** चित्ताकर्षकम् **वस्तु ।**	१
IV)	**क्रीत्वा, श्रुत्वा ।**	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	२
i)	चीवरस्य शयनीयरूपेण उपयोजनम् ।	
ii)	रात्रौ उपधानरूपेण उपयोजनम् ।	
iii)	पादस्वच्छीकरणाय पादपोशिरूपेण स्थापनम् ।	
iv)	सूत्राणां दीपस्य कृते वर्तिरूपेण उपयोजनम् ।	
क)	**गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । **अवकरात्** जैविकवायुः प्रभवति तथा **ईक्षुदण्डावशेषात्** जैविकतैलं निर्मियते ।	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । निसर्गात् प्राप्ता ऊर्जा अमर्यादा भवति ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । ऊष्मा, प्रकाशः, ध्वनिः, विद्युदादीनि महाभूतानि । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्तिः कुरुत ।	१
१)	अवकराच्च - **अवकरात् + च ।**	
२)	अणुभ्योऽपि - **अणुभ्यः + अपि ।**	

II) समूहेतरं पदं चित्वा लिखत । १

१) विद्युत्, तडित्, मरुत् । - **मरुत् ।** २) इन्दुः, भानुः, सूर्यः । - **इन्दुः ।**

III) गद्यांशे आगते द्वे विशेषणे लिखत । १

सौरस्रोतः **अक्षयम्, अपरिमितम्, प्रदूषणमुक्तम् ।**

IV) **निर्माय, निष्कास्य ।** १

३. **पृथक्करणम् ।** २

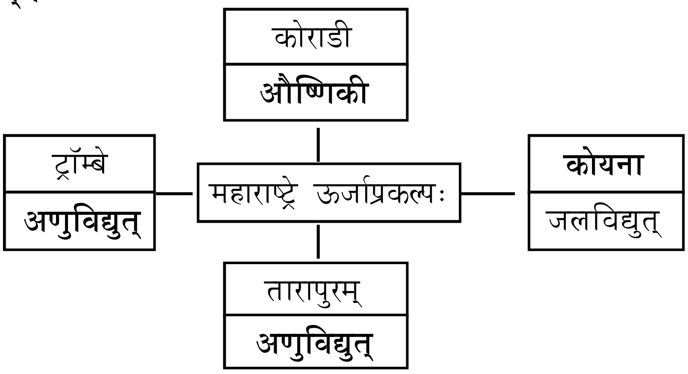

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

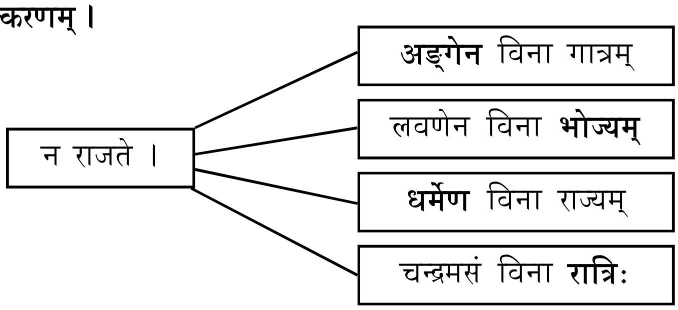

उ.२. **ब) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) भिन्नार्थकशब्दौ लिखत । १

शिखा नाम ज्वाला बर्हपुञ्जः च ।

१) वह्नेः शिखा सदैव ऊर्ध्वं गच्छति ।

अस्मिन् वाक्ये शिखा नाम **ज्वाला** ।

२) मयूरस्य मस्तके शिखा शोभते ।

अस्मिन् वाक्ये शिखा नाम **बर्हपुञ्जः** ।

II) **अव्यक्तः, व्यापकः, नित्यः, गुणातीतः, चिदात्मकः ।** १

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

ततः **तपोदत्तः** अब्रवीत् ''(हे) **मूर्ख**, ओघहार्याभिः **सिकताभिः** गङ्गायां कदाचन सेतुः **बध्यते** किम्?''

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।**

i) यस्य **न ज्ञायते वीर्यं न कुलं न विचेष्टितम् ।** २
न तेन सङ्गतिं कुर्यादित्युवाच बृहस्पतिः ॥

ii) मुहूर्तं **ज्वलितं श्रेयो न च धूमायितं चिरम् ।** २
मा ह स्म कस्यचिद् गेहे जनि राज्ञः खरो मृदुः ॥

iii) समुपागतवति **दैवादवहेलां कुटज मधुकरे मा गाः ।** २
मकरन्दतुन्दिलानामरविन्दानामयं महामान्यः ॥

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

(वंशभवो .... महिमानम् ॥) अस्य श्लोकस्य वृत्तनाम **गीतिः** इति ॥

तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् ।**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । १

स्वतन्त्रभारतस्य प्रथमः विधिमन्त्री भीममहोदयः । - **सत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

संस्कृता वाक् **भारतीयसंस्कृतेः** मूलम् ।

२. २

स्वातन्त्र्यं लब्धम् → **पं. नेहरुणा मन्त्रिमण्डलं रचितम्** → **घटनासमितिप्रमुखः भीमः** → **दलितमहासङ्घस्य कार्यसभायां प्रस्तावः**

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **कथापूर्तिः । मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत ।** ५

शब्दानां माधुर्यं स्वर्गं प्रापयति **कटुता** च नरके पातयति । एक एव शब्दः जीवनं विभूषयेत् उतान्यः शब्दः जीवनं नाशयेत् । एकदा द्वयोः धनिनोः मध्ये विवादः उत्पन्नः । तौ **न्यायालयं** गतौ । तयोरेकः अचिन्तयदहं लक्षं रूप्यकाणि **स्यूते** स्थापयित्वा न्यायाधीशस्य गृहं गतवान् । न्यायाधीशस्तस्य मन्तव्यं ज्ञात्वा क्रुद्धोऽभवत् । धनिकोऽवदत् भोः, मत्सदृशाः लक्षरूप्यकाणां **दातारः** दुर्लभाः एव । न्यायाधीशः अवदत् लक्षरूप्यकाणां दातारः कदाचिदन्येऽपि

	भवेयुः परं लक्षरूप्यकाणां निराकर्तारः मत्सदृशाः अन्ये विरला एव । अतः कृपया गच्छतु। न्यायस्थानं **मलिनं** मा कुरु । लज्जितः धनिकः धनस्यूतं गृहीत्वा ततः निर्गतः ।	
ब)	**३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।**	५
i)	**स्वातन्त्र्योत्सवः ।**	
	प्रतिवर्षं ऑगस्टमासस्य पञ्चदशदिनाङ्के सम्पूर्णभारतवर्षे अयमुत्सवः मान्यते । १९४७ तमे वर्षे अस्मिन्नेव दिने अस्माकं राष्ट्रं परकीयबन्धनात् विमुक्तम् अभवत् । दिल्लीनगरे लालकिलादुर्गे प्रधानमन्त्रिमहोदयः ध्वजारोहणं करोति । ततः सर्वे मिलित्वा राष्ट्रगीतं गायन्ति । प्रतिनगरमपि ध्वजारोहणं भवति । अस्माकं पूर्वजैः महता प्रयत्नेन त्यागेन च यत्स्वातन्त्र्यं सम्पादितं तस्य रक्षणार्थम् अस्माभिः सदैव यतितव्यम् । एतस्य दिवसस्य महत्त्वं अस्माभिः सर्वैः अवश्यं ज्ञातव्यम् । नमो भारतराष्ट्राय ।	
ii)	**वृत्तपत्रम् ।**	
	लोकसत्ताकपद्धतौ वृत्तपत्राणां स्थानं महत्त्वपूर्णम् । वृत्तपत्रैः मानवस्य सकलं जीवनं व्यापृतम्। प्रातःकाले यदि अस्य लोकमित्रस्य दर्शनं न भवति तर्हि जनाः व्याकुलाः भवन्ति । अज्ञानस्य, अन्यायस्य, मिथ्याज्ञानस्य च निवारणाय वृत्तपत्राणि सदैव सिद्धानि । सत्यप्रचारः अपि वृत्तपत्राणाम् उद्दिष्टम् । वृत्तपत्राणां समाजप्रबोधनस्य कार्यम् अतीव असाधारणं महत्त्वपूर्णं च । आधुनिके काले वृत्तपत्राणि जनमतं घटयन्ति विघटयन्ति वा । दूरदर्शनात् वृत्तपत्रमहिमा प्रभावशाली खलु ।	
iii)	**सूर्यः ।**	
	सूर्यः अन्तरिक्षस्य तेजोगोलकः। सः गगनस्य अलङ्कारः। सः प्राच्यां दिशि उदयति। सूर्यप्रकाशेण ध्वान्तः नश्यति। सः अस्मभ्यं प्रकाशम् उष्णतां च यच्छति । रविः, आदित्यः, सहस्रांशुः, दिनकरः, भास्करः च इत्यादीनि सूर्यस्य अन्यानि नामानि । सूर्यस्य उष्णतया सागरजलस्य बाष्पं भवति । तेन मेघाः वर्षन्ति । रवेः अभावात् प्राणिजीवनं असंभवनीयम्। सूर्यस्य ऊर्जा अपरिमिता । सा विविधानां कार्याणां कृते उपयुज्यते । सूर्यकिरणैः नैकाः व्याधयः नश्यन्ति। सूर्यनमस्कारैः बालाः शक्तिवन्तः भवन्ति । सः अस्माकं शक्तिदाता खलु ।	
क)	**संस्कृतानुवादः ।**	
	८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत ।	५
i)	प्रावृषि वर्षायां / वर्षार्तौ गगने इन्द्रधनुः दृश्यते ।	
ii)	आयुर्वेदस्य अष्ट / अष्टौ विभागाः सन्ति ।	
iii)	कः तुभ्यम् एतत् अकथयत् ?	
iv)	गजः शनैः शनैः चलति ।	
v)	व्याघ्राः तृणं तथा वृक्षपत्राणि न खादन्ति / भक्षयन्ति ।	
vi)	(त्वं) धूर्तशृगालस्य कथां कथय ।	
vii)	न्यायाधीशः अपराधिनम् दण्डयेत् / दण्डयेत ।	
viii)	सिंहः पशूनां राजा अस्ति ।	

ड)	**वाक्यरचना।**	
i)	धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत ।	३
१)	देवः भक्तान् **सङ्कटात्** रक्षति । २) राजा **दरिद्रेभ्यः / दरिद्रेषु** धनं वितरति ।	
३)	अहं **पाठशालां** गच्छामि । ४) माता **गणेशाय** मोदकः समर्पयति ।	
ii)	अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत ।	२
१)	**सागरं** प्रति नदी वहति । २) **महिलानां** कृते शिक्षणम् आवश्यकम् ।	
३)	**प्रयत्नात्** ऋते न यशः । ४) नमः **राष्ट्राय** ।	

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	वर्तमानकालः	प्रथमः भूतकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
आप् ५ प.प.	आप्स्यति	**आप**	**आप्नोति**	आप्नोत्	**आप्नोतु**	**आप्नुयात्**
भुज् ७ आ.प.	**भोक्ष्यते**	बुभुजे	**भुङ्क्ते**	**अभुङ्क्त**	भुङ्क्ताम्	**भुञ्जीत**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	**एकवचनम्**	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
चतुर्थी	**श्रीमते**	श्रीमद्भ्याम्	**श्रीमद्भ्यः**
सप्तमी	नाम्नि/नामनि	**नाम्नोः**	**नामसु**
पञ्चमी	**एतस्मात्**	**एताभ्याम्**	एतेभ्यः
द्वितीया	माम् - मा	**आवाम् - नौ**	**अस्मान् - नः**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
प्राप्तः **लिखितम्**	**अभिनेतव्या** **करणीयः**	**दत्तवती** **गतवान्**	**वसन्** **निवर्तमानः**

ड)	**समासाः ।**	
	विग्रहवाक्यानां समासनामभिः सह मेलनम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)	३
	समासविग्रहः **समासनामानि**	
i)	रक्तपक्षः — **बहुव्रीहि समास**	
ii)	पुस्तकस्थानि — **उपपद तत्पुरुष समास**	
iii)	प्रतिदिनम् — **अव्ययीभाव समास**	
iv)	सप्तपदी — **द्विगु समास**	
v)	भरतमुनिः — **कर्मधारय समास**	
vi)	चिन्तनमग्नः — **सप्तमी तत्पुरुष समास**	
vii)	अनभिद्रोहः — **नञ् तत्पुरुष समास**	
viii)	अहर्निशम् — **समाहार द्वन्द्व समास**	
इ)	**वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	**स्वामी** पद्प्रहारस्य **अभिनयं कृतवान्** ।	
ii)	**यदा सोमशर्मणा पृष्टम् आसीत् तदा** अनन्तभट्टः व्याधयः कीदृशं पीडयन्ति एतत् स्पष्टीकुर्वन्नासीत् ।	
iii)	**अध्यापकः छात्रं** अर्थं **बोधयति / बोधयते** ।	
iv)	**त्वम्** अस्माकं जीर्णकुटीम् **आगच्छ** ।	
फ)	**सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)**	३
i)	महानसे **षड्** रसाः सन्ति ।	
ii)	नवरात्रं नाम **नवानां** रात्रीणां समाहारः ।	
iii)	श्रावणमासे **अष्टम्यां** तिथौ कृष्णजन्म भवति ।	
iv)	मया **एकवारम्** अपि विदेशयात्रा न कृता ।	
	षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।	
उ.६.	**अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।**	४
	माधवदास had two daughters, सुनीता and अनीता. सुनीता's husband was a garland-maker and अनीता's husband a potter. Once, सुनीता said to the father, "Father I wish that it may rain a lot. Due to that our plants will receive sufficient water." Hearing that, अनीता, who was seated nearby said immediately, "No, no father. I wish for a lot of sunlight. By that our earthen pots would be safe." Hearing the wishes of both of them, माधवदास thought in the mind, "What do I say here?"	

ब)	**संस्कृतपद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** What is the use of wealth for those who do not do charity? What is the use of knowledge for those who are overcome by hatred? What is the use of good looks for those who are devoid of virtues? What is the use of a family where all the people are characterless?	४
क)	**संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** शर्विलक – O मदनिका, calm down! मदनिका – (having calmed down) O courageous one, are you sure, nobody was killed or wounded in that house by you while doing this undue task for my sake? शर्विलक – O मदनिका, शर्विलक does not attack frightened or the sleeping. Thus, nobody was either killed or wounded by me. मदनिका – Fine, Fine! शर्विलक – O vile, the slayer of चारुदत्त ! You will not remain.	४

** ** ** ** **